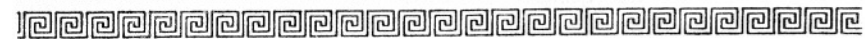

MEDEDELINGENBLAD

Ampt Epe

NO. 56 AUGUSTUS 1981.

REDACTIE: R. Paasman, Beekstraat 46, Epe.
Tel.: 05780 - 12048.

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis
toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging
"Ampt Epe".

"AMPT EPE"

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE.

De vereniging stelt zich o.m. tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling
voor de geschiedenis van de Gemeente Epe.

Lidmaatschap f 15,-- per jaar.

Bestuur:

Voorzitter : G.S. van Lohuizen,
IJsseldijk 12, Veessen.
Tel.: 05783 - 245.

Secretaris : W. van Putten,
Hoofdstraat 80, Epe.
Tel.: 05780 - 13579.

Penningmeester : C. Stork,
Dellenparkweg 8, Epe.
Tel.: 05780 - 13090.

Leden : W. Terwel.
F. Zandstra.

Giro: 119.40.15. t.n.v. Penningmeester "Ampt Epe" te Epe.
I.S.S.N. nr. 0166 - 2023

INHOUD

	Blz.
Archeologie in de gemeente Epe (1) door C.A. van Baarle	2
Kerkgeschiedenis van Epe (2) door C.S. van Lohuizen	14
Veldnamen te Oene (3) door F. Zandstra	25
Heeft Epe de tram gemist? (4) door F. Zandstra	28
Van het bestuur	33
Van de redactie met een bijdrage van H. Bultman.	35
Boekaankondiging door Mej. P.E. Berkhout.	37

Archeologie in de gemeente Epe (1)

Dit verslag berust op vele veldverkenningen die voor iedereen waarneembaar zijn tijdens een wandeling door de heide- en bosgebieden en men op kleine en grote oneffenheden in het landschap let.
Dit verslag maakt slechts een deel van de nog onbekende cultuursporen bekend.
Op de foto's ziet u afbeeldingen van mijn eigen vondsten en die deel uitmaken van mijn collectie.

Van belang is onderstaand lijstje bij het lezen te raadplegen:

Mesolithicum ca. 8000 - 3000 voor Chr.

Neolithicum ca. 3000 - 1700 voor Chr.
Bronstijd ca. 1700 - 700 voor Chr.
IJzertijd ca. 700 - Romeinse tijd.

GRAFHEUVELS.

In onze gemeente zijn we ongeveer 160 grafheuvels rijk, daterend van 2000 v. Chr. tot 500 v. Chr.

Voor een deel zijn ze onderzocht volgens de c 14 methode, dit is de meting van uitgezonden radio-actieve straling van houtskool, beenderresten of schelpen.

De gemeente Epe was één van de eerste die de grafheuvels ging beschermen.

Het is dan ook verboden graafwerk te verrichten dat tot doel heeft het opsporen of onderzoeken van deze momumenten.

Deze grafheuvels (tumuli) hebben een aantal kenmerken die op het veld waarneembaar zijn:

- a. Men vindt ze voor 80% tussen de 10 en 30 m plus NAP.
- b. Op leem- of okerkleurige zandgrond, niet op heidepodzolgronden.
- c. Tegen het hoogstgelegen punt van het landschap.
- d. Ze volgen een bepaalde lijn.
- e. Meestal ligt er een karrespoor naast, dat van jonger datum kan zijn.

De ligging, bedoeld onder a heeft te maken met het grondwaterbereik, welks niveau de laatste jaren bijna 3 m gedaald is vergeleken met de prehistorie (de oorzaak is vermoedelijk de drinkwaterinstallaties).

De prehistorische put was vaak een uitgeholde boomstam of een uitgraving tot aan het grondwater. Een put is gevonden bij de Pollenseveenweg (dus gelegen bij het veen). Hier vond men overigens ook 3 tumuli, welke men nooit zal tegenkomen in het veen, maar aan de rand daarvan op een hoogte. Grafheuvels die op hogere delen van Epe en omstreken te vinden zijn, ziet men op okerkleurige zandgrond en leembanken.

Men vindt vaak diepe, in het algemeen natuurlijke, kuilen in zo'n leembank.

Opmerkelijk is wel dat men er grafheuvels omheen aantreft. Het is aannemelijk, dat hier water geput werd. De concentraties van grafheuvels geven een vermoedelijke relatie met bewoning aan in dezelfde omgeving. Leemkuilen zijn vaak uitgediept en vergroot door de behoefte aan leem voor huizenbouw en wegeaanleg. Overigens is leem een vruchtbare grondsoort in het grotendeels schrale grondgebied van de Veluwe.

Enkele voorbeelden van deze putten kunnen zijn: de Bom-melsekuil bij Vierhouten met 2 tumuli, de Stadhouderskuil bij Gortel met 5 tumuli en de Prinsenuil met 1 tumulus bij Gortel. Ook op andere plaatsen op de Veluwe vindt men deze kuilen.

De Leemkuil bij Tongeren hoort hier niet bij. Deze is omstreeks 1852 gegraven. Wel vindt men daar 3 tumuli. In één ervan vond men tijdens een onderzoek een gebroken Engelse hielbijl, een tandbijl met dwarsrichel van inheems fabrikaat en een sterk gesleten Zuidduitse sikkel, thans zich bevindend in het Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden. Men ziet hier 3 culturen bij elkaar uit de Bronstijd.

Grafheuvellijn.

Er is een opvallend patroon te herkennen in de ligging van deze heuvels.

Van Niersen tot aan de kerk in Epe loopt een lijn van grafheuvels en van prehistorische vondsten: van Niersen tot Schaveren liggen al ca. 36 grafheuvels en van Schaveren tot Epe nog een aantal grafheuvels en plaatsen met prehistorische vondsten. Aan de Glorialaan heeft men een bijl en een urn gevonden. Dit doet vermoeden dat deze heuvels langs een weg gesitueerd waren.

In Denemarken doet zich deze situatie ook voor. Aangezien Epe het eind van deze lijn is, zou dit erop kunnen wijzen dat Epe van zeer oude oorsprong is, nl. uit de Bronstijd.

Vanuit het centrum van Epe loopt de lijn van grafheuvels en vindplaatsen via de Van der Reijdschool, Populierenlaan, Wachtelenberg naar de Ballastput. Vlak bij de Eper Veste vindt men een splitsing van lij-

nen van grafheuvels, één richting west en één richting noordoost. Door deze richtingen te volgen heb ik nieuwe grafheuvels ontdekt.

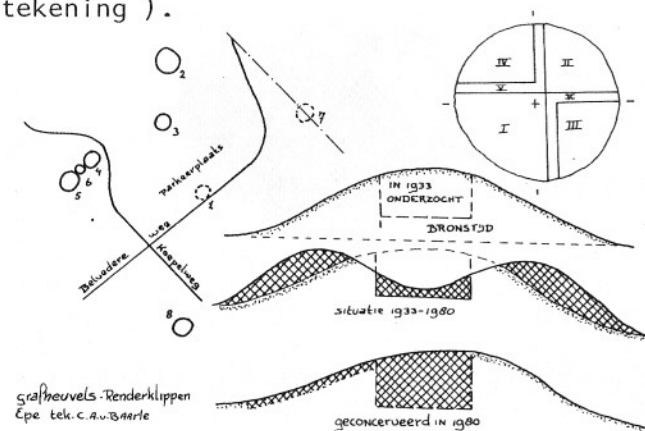
In Wissel vond ik nog 3 heuvels die echter van jongere datum bleken te zijn en niet in een bepaalde lijn liggen. Concentraties aan het einde van de lijnen duiden ontegenzeggelijk op bewoning. Hoewel Epe geen concentratie van grafheuvels is, is het wel het einde van een vermoedelijke weg. Opvallend is dat er tot in de vorige eeuw een karrespoor liep langs deze heuvels van Niersen tot in Epe. Dit karrespoor hoeft niet oud te zijn: het is nl. erg moeilijk een karrespoor te dateren.

Grafheuvels aan de Koepelweg.

Nabij de Renderklippen trof men, vorig jaar, vlak bij een parkeerplaats, nog een zgn. zandkrater aan.

Zulke zandkraters vindt men op tal van plaatsen in de gemeente Epe. Bovengenoemde krater is in 1933 gegraven in het centrum van een grafheuvel.

In die tijd waren de onderzoeksmethoden anders dan tegenwoordig. Alleen het centrum van de heuvel werd vergraven en onderzocht om zodoende een eventueel lijksilhouet en bijzettingen te vinden. Deze methode slaat veel gegevens en materiaal over. Daarom is men later tot een nieuw systeem overgegaan, de zgn. kwadranten methode (zie tekening).

Koepelweg Renderklippen

Met de kwadranten methode kan men optimale informatie verwerven. Eerst worden een lijn noord-zuid en een lijn oost-west geprojecteerd over het centrum van de grafheuvel. Vanuit het middelpunt wordt kwadrant no. I laag voor laag onderzocht en afgegraven en vervolgens de kwadranten II, III en IV. Er blijven een viertal dammen staan voor de reconstructie en bestudering van horizontale en verticale lijnen.

We gaan nog even terug naar 1933, toen dr. F.C. Bursch de heuvels onderzocht.

Deze concentratie van 9 grafheuvels leverden de volgende vondsten en gegevens op: Klokbeckerscherven (heuvel 1 en 2), schachtgraf (heuvel 1 en 2), boomkistgrqf (heuvel 6), verbrande beenderen (4), een palissadegreppel (1), roodzand (1, 7 en 8), paalkrans (2 en 3).

In de herfst van 1980 is men begonnen met het herstellen van deze heuvels met het doel de overige gedeelten van de heuvels te conserveren om later met betere technieken de heuvels te onderzoeken zonder ze te verstoren. Om de heuvels te reconstrueren werden er sleuven gegraven net in de oude oppervlaktelaag van de heuvels en wel in de beginopzet van de beschreven kwadrantenmethode.

Renderklippen
afslagschrabber, verm. Mesolithicum

Renderklippen
vuurstenen pijlpunt, verm. Neolithicum

Grafheuvels bij de Woesterberg.

Hier werden grafheuvels afgegraven door J. Butter, leeraar te Deventer.

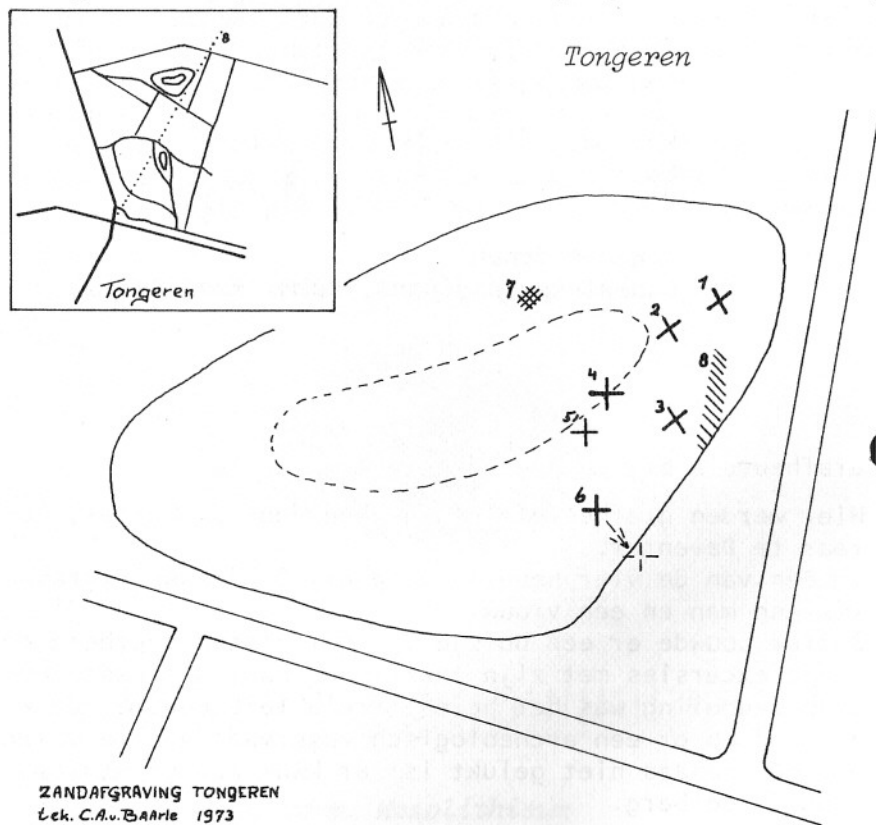
In één van de vier heuvels vond hij 2 hurkskeletgraven van een man en een vrouw.

Butter bouwde er een huisje van golfplaten overheen en hield excursies met zijn leerlingen naar de Woesterberg. Zijn bedoeling was het hele terrein te kopen met de Woesterberg en er een archeologisch reservaat van te maken, wat hem helaas niet gelukt is: er kwam een grintaftaving in de berg.

Butter vond er tevens een verdedigingswal met 3 rijen palissaden naar het westen gekeerd, vermoedelijk uit de IJzertijd (500 voor Chr. tot de Romeinse tijd). Deze opgraving maakt nog maar een deel uit van een heel stelsel verborgenheden, gedeeltelijk omsloten door veengebieden. Het huisje van golfplaten is verdwenen en de heuvel is reeds gerestaureerd.

Tongeren.

Bij Tongeren vond ongeveer 3 jaar geleden een zandafgraving plaats. Gelukkig kon een hoeveelheid archeologisch materiaal uit de greep van de bulldozer gered worden. Tijdens afgravingen in 1973 werden cultuursporen aangetroffen uit het Mesolithicum, laat Neolithicum, vroege Bronstijd en midden Bronstijd (zie tek. en foto).

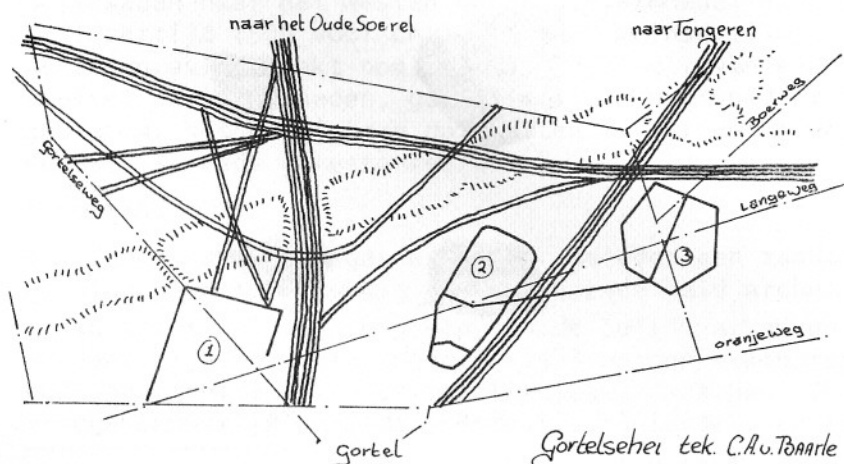
Tongeren
klokbekerscherven

Gevonden werden: een aantal bewerkte vuurstenen, o.a. een trapezium, een afslagschraaber (nrs. 1, 2 en 3), klokbekerscherven (nr. 4), enkele randscherven (nr. 5) en een bodem van een zgn. Larenurn met een aantal scherven van deze urn, buitendiameter 20 cm., verder rode aarde (nr. 7).

De rode aarde wijst op verbrande eikenbossen.

In het Neolithicum woonden de mensen aan de rand van deze bossen. Opmerkelijk is dat juist onder deze vindplaats zich een leembank bevond en dat naar het westen toe de grond uit geel zand bestond zonder sporen van bewoning of iets dergelijks. De oostkant werd afgesloten met een karrespoor (nr. 8) dat van Tongeren naar de Dellen loopt.

De Gortelse heide.

Gortelsehei

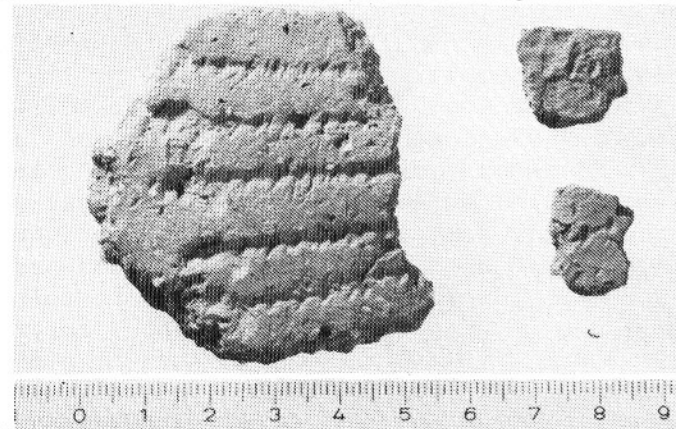
Op de hei zien we talloze sporen uit diverse tijden (zie het schetsje).

De vele karresporen, die zich als parallellopende greppels aftekenen, voeren dwars door de plaatselijke heuvelrug. Een kenmerk is het Pijpestrootje, dat, door het zonlicht weerkaatst, zich als een lichtende baan door de donker afstekende heide aftekent. Het Pijpestrootje groeit in de laagten van de greppels. Maar we vinden ook aarden wallen welke nog een ondefinieerbaar terrein omsluiten.

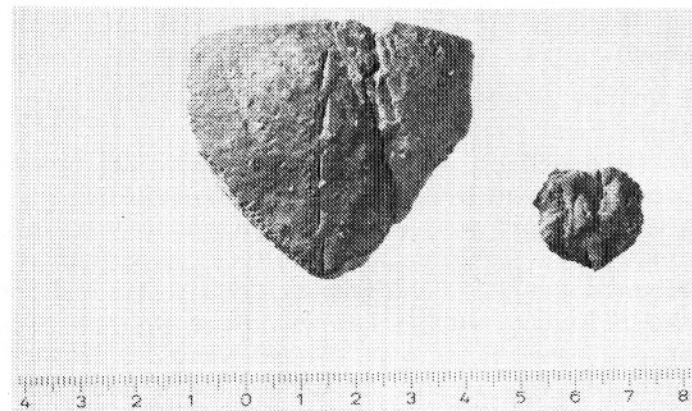
Van 1 sluiten de sporen precies aan op de huidige akkers van Gortel. Deze sporen wijzen op een vervallen akker. Vondsten bestaande uit scherven en afval van vuurstenen, duiden op een vermoedelijke bewoning van dit terrein in het laat Neolithicum en in de Bronstijd. Tussen 1 en 2 vinden we nog resten uit de late Middeleeuwen en op een omsloten zandrug (2) vinden we sporen uit de vroege Bronstijd en uit de late Middeleeuwen. Bij 3, een zeskant die wat lager ligt, vinden we rode aarde uit het Neolithicum.

De vindplaatsen 2 en 3 zijn nog niet goed genoeg onderzocht om definitieve conclusies te kunnen trekken.

Nr. 2 wordt aan de oostzijde sterk gevormd door een karrespoor uit Tongeren, dat ook langs de beschreven zandafgraving richting de Dellen gaat en dus jonger moet zijn. Aan de zuidzijde van 2 vinden we een ingang. Vermoedelijk is dit complex aarden wallen bij 2 niet ouder dan de Middeleeuwen en is over een veel ouder bewoningsgebied gesitueerd. Over mijn onderzoekingen op de Gortelse heide kom ik in een volgende aflevering terug.

Gortel
scherf met versiering "wikkeldraadstempel",
gemaakt door een met touw omwonden vuursteentje,
door nu deze nog in de natte klei te stempelen
verkrijgt men deze motieven. Vroege Bronstijd

Gortel
nageldrukkenversiering

Gortel
Klokbekerscherf, laat Neolithicum

Trekwegen.

Op de Veluwe vinden we talloze karresporen die, naar het lijkt, wel onuitwisbaar zijn.

Op elk heidegebied worden ze gevonden. Ze kenmerken zich door tal van greppels naast elkaar.

De normale spoorbreedte is 4 Rijnlandse voet plus 1 duim (1,28 m).

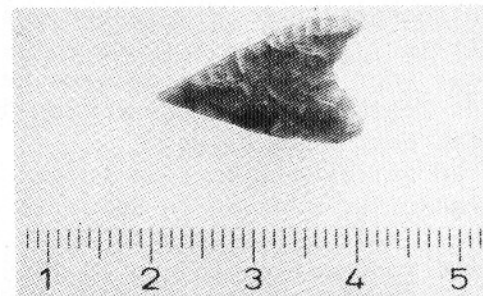
We kennen ook enkele variaties, zoals diè sporen die gevormd zijn door Hessenkarren. Deze sporen zijn veel wijder. De naam Hessenweg vinden we o.a. in de buurt van Garderen en Hattem. Ze danken deze naam aan de handelaren uit Hessen (Duitsland) die hier hun handelswaren verkochten. Eén van deze wegen die we vinden

langs en over de Woldberg, vormt de gemeentegrens van Heerde, Epe en Oldebroek.

De Hessenweg gaat niet door steden of dorpen en vindt zijn beginpunt in Noordoostelijk Duitsland, loopt door de gemeenten Hardenberg en Ommen. Bij Zwolle voert hij de Veluwe op langs Hattem, de Dellen, het Soerel, Vierhouten, ten westen van Elspeet, kruist de Staverense beek, gaat verder door de omgeving van Garderen, langs het Speulderbos, Houtdorp, Koudhoorn, richting Voorthuizen, Barneveld en zo door naar Holland. Deze weg dateert uit de 18e en 19e eeuw. Vermoedelijk loopt deze weg parallel aan een veel oudere weg. Karresporen die men vanaf het Soerel (oostkant) aantreft in onze gemeente en ter plaatse 70 m breed zijn, kronkelen zich in de richting van het lage deel van de Dellen. Ze passeren achtereenvolgens de Woldbergweg, hoek Nieuw-Tongerenseweg, lopen door de heide naar de hoek Kamperweg-Zuidweg en vervolgens parallel aan de Hessenweg naar Hattem. Opmerkelijk is, dat de karresporen langs de préhistorische grafheuvels lopen.

In het Soerel vond ik scherven uit, vermoedelijk, de vroege Bronstijd.

Het Soerel was een oud kruispunt van wegen. De eerste historische gegevens hierover vindt men in 996 na Chr. Toen was hier al sprake van bewoning wat zich tot in deze eeuw heeft voortgezet, midden in een wild en woest gebied, dat overigens door de eeuwen heen druk bezocht is.

Vaassen
pijlpunt, Neolithicum of vroege Bronstijd

(Wordt vervolgd.)

C.A. van Baarle.

Kerkgeschiedenis van Epe (2)

Wanneer wij, begin 1500, afscheid nemen van pastoor Johannes van Heukelen, bevinden wij ons in de 16e eeuw, een ontzettend harde tijd. De hele eeuw wordt in Europa gekenmerkt door voortdurende oorlogen. Ook Gelre bevindt zich van 1473-1543 in een voortdurende oorlog tussen Karel van Egmond, hertog van Gelre (en zijn opvolger Willem van Kleef) tegen het Bourgondisch-Habsburgse Huis, een strijd, die in 1543 eindigde in de erkenning van Karel V als landheer van Gelre. Maar in die tijd werden Gelre en dus ook de Veluwe geteisterd door veel rampen en oorlogsellende.

Gelre is in die tijd wel veranderd van "Win"-gewest tot een erkend volwaardig gewest, maar door die voortdurende oorlog, plundering en daardoor ontstane ellende was het voor de bevolking een zeer zware tijd. "De mensen leefden bij de gratie van de dag".

De plattelandsbevolking in het oosten, Groningen, Friesland, Drente en Overijssel hadden ook voortdurend te lijden van de veldtochten en plunderingen, die de Geldersen daar hielden tegen de landheer, bisschop Philip van Bourgondie, bisschop van Utrecht.

Geen wonder, dat in 1521 o.l.v. de Schout van Deventer en de rentmeester van Salland een strooptocht over de Veluwe werd gehouden, die pas bij Doornspijk door hertog Karel werd uiteengeslagen. Wij kunnen ons dit nu niet meer voorstellen, deze plunderende en brandschatende legers, maar voor de toenmalige arme bevolking moeten die steeds weerkerende rampen als een "bij het leven horende" tegenslag beschouwd zijn.

Na enige jaren van betrekkelijke rust volgt dan in 1551 de oorlog met Frankrijk, waarvan in Gelderland niet zo veel te merken was, maar wel bleven de afgedankte soldaten op de Veluwe rondzwerven en nog in 1555 vonden groepen van deze soldaten voldoende van hun gading om te leven.

En dan volgt in 1568 de 80-jarige oorlog, waarvan de Veluwe ook haar deel gehad heeft.

Hoe erg het soms was, blijkt uit een notitie van december 1582 van de Ambtsjonker van Epe, A. van Isendoorn à Blois, die het Hof van Gelre meldde:

"Het Ampt van Eep wort heel desplaet (=verlaten), alsoe dat hondert en viijff ende twintig soe erven als hoffsteden ledich liggen, eendeels verstorven, eendeels van de principalen in den steden trocken, alsoe daater nicht oder gans weinich in denselven heelen Ampt van Eepe ge-seit (=gezaaid) en wort".

Dit wordt nog erger, wanneer overste Tassis met zijn Spaanse legers in 1584 de Veluwe binnenvalt en o.a. Apeldoorn leegpundert en in 1585 drie keer een strooptocht over de Veluwe houdt.

Ook op kerkelijk gebied is de 16e eeuw een zeer onrustige tijd, die voor de Veluwe in 1591 eindigde in de reformatie.

Dat de toestand in de Roomse Kerk al eeuwen aanleiding gaf tot protesten, zien we bij Geert Grote (1340-1384), die met de Moderne Devotie trachtte tegen de rijkdom en wereldlijke macht van de kerk in te gaan. De kerk moest zich veel meer van haar geestelijke taak bewust worden. Ook Thomas van Kempen (1380-1471) heeft o.a. met zijn "Imitatione Christi" (1428) getracht het geestelijk leven van de kerk op hoger plan te brengen. De misstanden bleven bestaan; zowel bij de leiding als bij de pastoors in de steden en op het platteland heersten grote lichtzinnigheid en zedeloosheid. Grote financiële offers werden van de gelovigen gevraagd voor hun frivool leven, terwijl hun taak, de zorg voor het geestelijk heil van hun parochianen, vergeten werd. In 1517 komt Luther dan met de 95 stellingen over de aflaat, die eigenlijk het sein zijn voor het doorzetten van de reformatie.

Karel van Egmond, hertog van Gelre, trekt meteen ten strijde tegen de nieuwe leer. In 1525 richt hij zich tot de paus en wijst er op, dat er in zijn land van ketterij geen sprake is. Hij verzoekt om volmacht om in te grijpen, wanneer geestelijken van ketterij verdacht worden. De paus gaf toestemming.

In 1529 legt hij dit zo uit, dat hij de pastoorsbenoe-

ming door de bisschop van Utrecht (zijn tegenspeler op staatkundig gebied in Overijssel) niet meer erkent. kent.

De reformatorsch gezinde geestelijken moesten door de houding van hertog Karel uitwijken naar Duitsland, o.a. Gerardus Geldenhauer en Hendrik van Bommel.

De opvolger van hertog Karel, Willem van Cleef (hertog van Gelre 1538-1543), treedt weifelend op, maar na zijn dood neemt keizer Karel V de leiding ook over in Gelderland. En vanuit het hof in Brussel wordt nu weer krachtig tegen de reformatie opgetreden.

In 1547 werd prior Bernd Gruwe uit Zwolle aangesteld als inquisiteur en in 1550 kwam Franciscus Sonnius hem als inquisiteur vervangen. Alle geestelijken werden gevisiteerd, o.a. stond Gerrit van Leesten, pastoor te Epe, op de lijst van geestelijken, die verdacht werden van ketterse neigingen.

De bekendste van deze lijst is wel Jan Gerrits Verste ghen, pastoor te Garderen, die vluchten moest en in 1554 onder de naam Anastatius Veluanus zijn "Der Leken Wechwijser" publiceerde. Dit boekje, waarin hij een eenvoudige geloofsleer in de Gelderse streektaal bracht, raakte snel verspreid en had veel invloed op de komende reformatie.

In 1566 vindt de bekende "beeldenstorm" plaats, o.a. in Elburg en Harderwijk.

Dan komt in 1567 Alva met zijn troepen het gezag van keizer Karel V herstellen en er komt een nieuwe bisschoppelijke indeling van het land. De Veluwe komt onder de bisschop van Deventer. Om orde op zaken te stellen, gaat deze nieuwe bisschop van Deventer, Aegidio de Monte (Van den Berg) in 1571 op kerkvisitatie langs alle parochies. De rust is even weergekeerd.

In dat zelfde jaar 1571 vindt in Emden de synode plaats, waarbij de "Ned. Kerken onder het Kruis", d.w.z. de kerken in Nederland, die bij de reformatie betrokken waren, zich aaneen sluiten. Het begin van de reformatische kerk in Nederland.

Wanneer Jan van Nassau in 1578 stadhouder van Gelre wordt (Luthers opgevoed, in 1572 tot het Calvinisme overgegaan) keren de kansen voor de reformatie. Met

behulp van zijn veldprediker Johannes Fontanus wordt de reformatie doorgezet, wat o.a. blijkt uit de voorschriften in Arnhem uit april 1581, die alle "papistische ceremoniën" verbodt.

Op 22 februari 1583 kwam er een ordonnatie van het nu Oranje-gezinde Hof van Gelderland, dat de pastoors en andere geestelijken zich aan een examen moesten onderwerpen.

In 1578 waren o.m. Deventer en Zutphen in handen van de Staten gevallen, maar in 1583 komen Deventer, Zutphen en Nijmegen weer in Spaanse handen en de roomse godsdienst wordt zoveel mogelijk op de Veluwe weer hersteld.

Als in 1591 prins Maurits na een succesvolle veldtocht Zutphen, Deventer en Nijmegen weer onder het gezag van de Staten brengt, krijgt de reformatie weer haar kans om door te zetten.

In Epe schijnen de eerste decennia van de 16e eeuw rustig verlopen te zijn. Wij kennen niets, dat op het tegendeel zou wijzen.

Na het overlijden van Johannes van Heukelen, waarvan wij in 1504 nog hoorden, maar daarna niet meer, is de volgende pastoor die wij kennen:

Luijken Koehuijss (1502 of 1515 - 1534).

Hij komt ook voor als Ludolphus Koehuijss of Luijken Koehuijs van Coesfelt.

Uit 1544 is een uitgebreide correspondentie in het R.A. te Arnhem, over het recht van collatie te Epe, waar we later op terug komen. In deze geschriften is de volgende verklaring nu van belang:

"Ick Wilhelm van Scherpenzeell, drosset op Veluwen van wegen Roemscher Keys.Maj., onss alreghenedichsten heren, doe kondt ind bekeene, dat vur my ind gerichtluijden hierna beschreven gekoemen ziin in 't gericht Arnt Giisberts, Roeloff Dorre, Wilhelm Diessemers, Herman van Drecht ind Egbert Pyckeren ind hebben op oeren eedt bekendt ind gehalden, dat oen wittlich ind kundich, dattet ongeverlick negen ende twyntich jaer verleden is, dat de erntfeste Gerith van Scherpenzeell, in der tiit drosset op Veluwen, miin lieve vaider zeliger gedachten,

van wegen ind uijt beveell dess hoichgebaeren fursten ind heren, heren Kairlls hertougen van Gelre, etc., hoichlaifflicker gedachten, heren Luyken Koehuyss, pastor tot Epe, als rechte collator in die vurs.kerck tot Epe hiefft gesath, welcke heer Luyken vurs in die kercke geseten, dieselve bedient ind oick aldair as een rechte pastoor begraven is, ind hebben dit mit ede bestendicht as rechte is.

Hier waeren aver ind aen as gerichtzluyde Gerith ten Holte, scholtis tot Epe, ind Roeloff Janss ind anders meer gueder luyde, die dit mede saeghen ind hoeren. In oirkonde heb ick drosset vurs. miin segell hieronder gedrukt opten yrsten Octobris anna etc. XLIIII".

Hieruit mogen wij lezen, dat Koehuijss in 1515 tot pastoor van Epe benoemd is, namens Karel van Egmond, hertog van Gelre.

Uit deze brief blijkt ook, dat Koehuijss gestorven en in Epe begraven is. In bovengenoemde correspondentie wordt zijn opvolger benoemd in 1535. We kunnen dus aannemen, dat Koehuijss van 1515 tot 1535 pastoor van Epe was.

Maar in het Archief van de Cannenburch (R.A.) staat, volgens R. Wartena, in inv. no. 555:

"1502 februari 14.

"Ludolphus Coehuys, cureit, en Hendrcus Fredericszoon, Wichardus Bernarduszoon en Jacobus Gisbertuszoon, fabriekmeesters van de parochiekerk van St. Martinus te Eep, collatoren van de vicarie van het Heilige Kruis, de Heilige Maagd Maria en St. Anna haar moeder in die kerk welke openstaat door de dood van Egbertus Werneruszoon, priester, presenteren aan de proost van St. Petrus te Traiectum Gerhardus Dibbolduszoon tot genoemde vicarie". Hier wordt Luijken Koehuijss reeds in 1502 genoemd als "curiet", pastoor of zielszorger van Epe. Hij zal dan al pastoor hebben moeten zijn, want uit een notitie van 1571 is het recht van collatie aan de pastoors en kerkmeesters (fabriekmeester).

Wanneer Koehuijss geen pastoor was, zou Johan van Heukelen wel hebben getekend. Tenzij Koehuijs, naast Van Heukelen pastoor was, omdat Van Heukelen ook deken van Veluwe was.

De benoeming van Koehuijss is dus niet vast te stellen. Volgens de acte in het archief van de Cannenburch is hij al in 1502 pastoor, terwijl Wilhelm van Scherpenzeel 1515 aangeeft.

Uit de correspondentie van 1544 blijkt, dat in 1535 benoemd is tot pastoor van Epe:

Pouwels van Beckem.

Hij was abt van het klooster Hulsbergen (bij Wapenveld) en werd door Karel van Egmond benoemd op 7 oktober 1535 op 't Loe.

Het is niet duidelijk of Van Beckem het ambt van pastoor ook heeft kunnen aanvaarden, want hij is datzelfde jaar overleden.

Johannes Nicolai (1535 - 1539).

Ook wel Jan Nicolai, Johannes Nicolai Zwollensis, Johan Claesson van Zwol of Johan Nicolai Holtman.

Hij werd nog in 1535 door Karel van Egmond tot pastoor van Epe benoemd, als opvolger van Koehuijss en Van Beckem.

Van hem weten we verder niets, behalve dat zijn naam op vele manieren geschreven werd en uit de toevoeging "van Zwol" of "Zwollensis" kunnen we aannemen, dat hij uit Zwolle gekomen is.

Hij is in 1539 gestorven.

Gerrit van Leesten (1539 - 1571).

Ook wel Gerrit van Leijsten en Gerhardum Leesten.

Hij werd, na het overlijden van Johannes Nicolai Zwollensis in juli 1539 door Willem van Cleef, hertog van Gelre benoemd:

"Copia presentacionis ecclisie de Epe, parcium Velue, per dominum ducem, anno 1539, die undecima mensis Julii. Die gracia Wilhelmus, dux Gelre, Julie, Clivensis et Bergensis, comes a Marca, Zutphen et Ravensborch, dominus in Ravenstein etc., venerabili viro, preposito sancti Petri Traiectensis, seu eius officiali salutem. Quum ecclisia nostra parochialis in Epe, territorii nostri Veluensis, per liberam resignacionem Joannis Nicolai Zwollensis, presbiteri, vacet atque eius presentacio seu quevis alia dispositio ad nos ut hederes nos-

tros, duces Geldrienses, pertineat, dilectum nobis Gerhardum a Leesten, Presbiterum, utpote idoneum in Dei nomine presentamus, proinde vos requirentes, ut iam dictum Gerhardum admittatis, instituatis atque omnibus iuribus, redditibus et proventibus libere uti, frui curetis, non obstantibus contrariis quibuscumque. In cuius rei fidem ad presentes litteras secretum nostrum quum adhuc alio nostro sigillo maiori careamus, affigi iussimus.

Datum in civitate nostra Arnhemensi anno Domini millesimo quingentisimo tricesimo nono, die undecima mensis Julii.

De mandato domini ducis: J. Gogreeff, J. Wassenborg".

In 1544 heeft men in Utrecht door, dat de hertog van Gelre de pastoors van Epe, Heerde en Hattem benoemt, terwijl dit recht van collatie in handen was van de bisschop van Utrecht.

Thomas Persoels, vicaris in de Dom te Utrecht, stuurt een uitvoerig schrijven hierover naar het Hof in Brussel. Het Hof in Brussel stuurt dit ter beantwoording door naar de stadhouder van Gelre in Arnhem. En dan begint een zeer uitvoerige briefwisseling tussen Arnhem, Utrecht en Gerrit van Leesten te Epe. Het is een moeilijke kwestie en men draagt Van Leesten op aan te tonen, dat dit recht van collatie bij de hertog van Gelre was. Dit is niet eenvoudig voor hem. Johannes van Heukelen is in 1488 pastoor te Epe en benoemd door de bisschop van Utrecht. Na lang zoeken en vele moeilijkheden slaagt Van Leesten er in bewijzen op tafel te brengen, dat de hertog van Gelre reeds lang de pastoors van Epe benoemd heeft. Hij krijgt de verklaring van Wilhelm van Scherpenzeell, dat Koehuijss door Gerith van Scherpenzeell, namens de hertog van Gelre benoemd is.

Hij krijgt een kopie van de benoeming van Powels van Beckem door Karel van Egmond op 7 October 1535 op het Loo. Ook van de benoeming van Johannes Nicolai in 1535 krijgt hij bewijzen. En ten slotte een kopie van zijn eigen benoeming in 1539.

Karel van Egmond, hertog van Gelre, de strijder tegen de nieuwe leer, heeft zonder toestemming van de bis-

schop van Utrecht, maar - naar hij meent - met toestemming van de paus, het recht van collatie uitgeoefend. De bisschop van Utrecht schijnt zich bij deze gang van zaken te hebben moeten neerleggen. Een uitspraak hierover is niet bekend, maar Gerrit van Leesten blijft pastoor van Epe. En wanneer Aegidius van de Berg, bisschop van Utrecht, Epe in 1571 bezoekt, noteert hij over de collatie: "Collator Regia Maiestas", dus de keizer (als opvolger van de hertogen van Gelre) heeft het recht van collatie.

Door deze strijd om het recht van collatie, weten wij nu, uit de bewaard gebleven stukken wie er in die tijd in Epe pastoors waren.

In 1547 wordt Prior Bernd Gruwel, een dominicaan en theologisch doctor uit Zwolle, aangesteld als inquisiteur. Hij maakt een lijst op van pastoors, die ketterse neigingen vertonen. Het waren in 1548 de pastoors van Hall, Terwolde, Brummen, Heelsom, Epe, Oene, Barneveld en Renkum.

Dus ook Gerrit van Leesten scheen interesse te hebben voor de Lutherse en andere ketterse geschriften, die tegen de roomse kerk waren. Hoe ver hij hiermee gegaan is, is niet bekend.

Later werd hij "deken van Veluwe", dus schijnt hij snel weer op het rechte pad gekomen te zijn. Toch is hij ook niet de pastoor, die geheel volgens de regels van Rome handelt. Pastoor Gosewinnes van Heukelen, pastoor te Elburg en Doornspijk, maakte in 1553 een testament, waarin hij zijn goederen vermaakte aan zijn huishoudster-echtgenote en zijn kinderen. Dit testament is gezegeld door de pastoors van Epe (dus Gerrit van Leesten) en van Hattem. Zij waren de uitvoerders van de laatste wil van pastoor Van Heukelen.

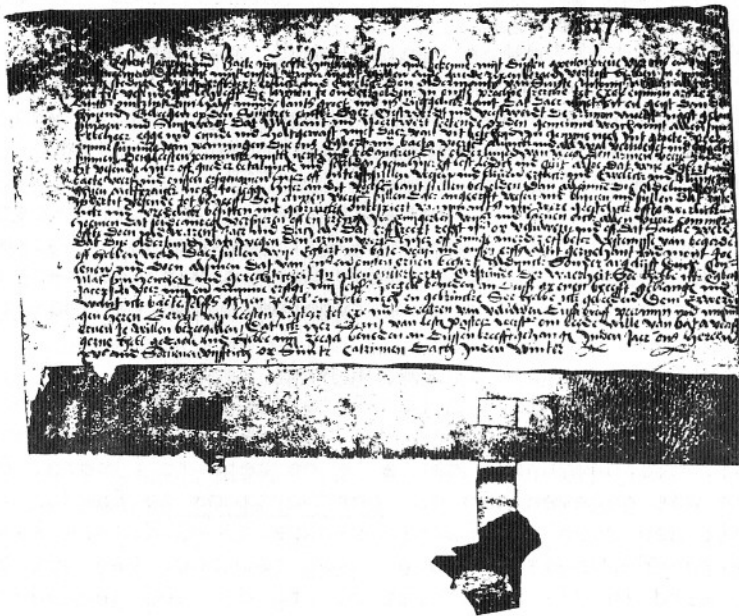
In stukken over Elburg lezen wij:

"10 jan. 1560. Missive van Gerardus van Wachtelendonk, pater te Hulsbergen, aan het hof van Gelderland over de St. Hieronymus-vicarie in de kerk te Elburg. De vicarie was gegeven aan den pastoorszoon te Epe".

Is dit een zoon van Gerrit van Leesten? Helaas is de naam van de "pastoorszoon" niet genoemd. Aan het celibaat werd in die tijd niet zo erg de hand gehouden.

In 1554 zijn de pastoors van de Veluwe gaan rebelleren tegen de benoeming van Georgius van Prümen tot deken van de Veluwe. Van Prümen was een geestelijke van de abdij van Prümen in Duitsland, een buitenlander dus, geen pastoor en ook geen pastoor uit eigen kring. De pastoors van de Veluwe wilden één van hun eigen mensen tot deken benoemd zien en zij benoemden daarop Gerrit van Leesten tot deken van Veluwe. Dit riep natuurlijk verzet op van de bisschop van Utrecht. Utrecht zei niets tegen de pastoor van Epe te hebben, maar deze gang van zaken werd niet geaccepteerd. De pastoors van de Veluwe bereiken wel, dat Georgius van Prümen in 1559 is afgezet als deken, maar Gerrit van Leesten wordt niet benoemd. Dat hij zichzelf wel als Dekan beschouwt, blijkt uit een acte van 25 nov. 1557 (arch. St. Anthonie Gilde, Epe, no. 62):

"... soe hebbe ick gebeden dem eerweerdigen heren Gerryt van Leesten, pastoor tot Epe ind deecken van Veluwen..". Enige jaren is er geen deken. De strijd tussen de bisschop en de pastoors is onbeslist. In 1559 kwamen de pastoors van de Veluwe in Wageningen weer bijeen, maar een oplossing voor het conflict werd niet gevonden.

"... soe hebbe ick gebeden dem eerweerdigen heeren Gerryt van Leesten, pastoor tot Epe ind deecken van Veluwen..."

Archief Sint Anthonie Gilde, Epe. Inv. no. 62.

Hoewel bij kon. besluit van 6 april 1558 aan het hof van Gelderland wordt bevolen om de pastoors tot onderdanigheid aan de roomse kerk te manen, duurde het toch tot 1561 voordat de pastoors hieraan gehoor geven. In juni 1561 kwamen de pastoors weer bijeen en zij besloten het hof van Gelderland te verzoeken alle ketterse gebruiken op de Veluwe te verbieden.

Maar pas in 1566 komen we weer een deken van Veluwe tegen en wel Gerrit van Leesten, pastoor te Epe en nu officieel door de bisschop benoemd.

Wat dus in 1555 niet gelukt was, was in 1566 wel gelukt. Het dekenaat is in handen van een eigen pastoor, geen buitenlander en geen religieuze.

In datzelfde jaar 1566 ontving Van Leesten een brief van het hof van Gelre om de pastoors van Doornspijk en Oosterwolde op hun plichten te wijzen. Van Leesten, die in 1548 op de lijst van pastoors met ketterse neigingen stond, moest nu naar Doornspijk en Oosterwolde, omdat deze twee pastoors geen missen meer lazen, geen getijden meer zongen en alleen maar preekten. "en van wat opiniesij zijn, is zeer lichtelijk te vermoeden". Of hij in deze missie geslaagd is, is niet zeker, want in die tijd heeft in Elburg en Harderwijk de beeldenstorm plaats en werden de kerken daar (tijdelijk) door de reformatoren bezet.

Op het platteland van de Veluwe horen we niet over beeldenstorm, deze beperkte zich alleen tot de steden. Het is niet zo verwonderlijk, dat de reformatie op het platteland weinig weerklank vond. De bevolking had door de voortdurende veldtochten en plunderingen wel wat anders aan hun hoofd. De armoede was groot. In 1568 is er een onderzoek geweest in de dorpen op de Veluwe naar ketterse personen. Het blijken er maar zeer weinig te zijn.

Gerrit van Leesten is vóór of in 1571 gestorven en in Epe begraven. Zijn opvolger, Johannes then Holten, wordt in 1571 benoemd.

G.S. van Lohuizen.

Archief van het Aartsbisdom Utrecht deel 40 blz. 314
 deel 44 blz. 111
 deel 49 blz. 271-274.

Archief van het Sint Antonie Gilde Epe, inv. no 62

Geschiedenis van Gelderland 1492 - 1795 Zutphen 1975

R. Hardonk, De invasie van het huis Cannenburgh in 1590
 in Gelre LXX, 1979

C. Hille Ris Lambers, De kerkhervorming op de Veluwe
 1523 - 1578. Barneveld 1890

Is. An. Nijhoff, Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis
 van Gelderland, deel 6,
 2e stuk 1875.

W.F.N. van Rootselaar, Kerkelijke toestanden op de Veluwe
 1550 - 1576 in A.A.U. deel 26

J.S. van Veen, Geschil over de pastorie te Epe 1544 in
 A.A.U. deel 46

R. Wartena, Archief van de Cannenburgh, Arnhem 1969.

G. van der Zee, Kerkgeschiedenis van Vaassen, Epe 1934

G. van der Zee, De hervorming te Epe in de 16e eeuw in
 Geref.Theol.Tijdschrift 1935.

Zoals eerder geschreven behoorden veel gronden toe aan o.a. "het klooster". Hierover eerst nog een geschiedenis.

Volgens de verpondingsboeken heeft het klooster gronden in bezit gekregen, zonder een zgn. "titel van herkomst". Dat kunnen schenkingen geweest zijn, zonder dat daarvoor een overdrachtsakte of ander geschrift opgemaakt is geweest.

Dat zou bv. kunnen door opname van een vrouw in het klooster tegen betaling in natura, tw. de in haar bezit zijnde gronden. Of opname van kinderen wier ouders overleden waren en wier eigendommen naar het klooster overgingen.

Nadat het hoogtepunt in de kloostersamenleving bereikt was in + 1600, moesten gedurende de 80-jarige oorlog door oorlogsomstandigheden, de meeste gronden weer worden afgestoten om in de onderhoudskosten van deze gemeenschap te kunnen blijven voorzien.

Het aantal bewoners nam snel af en toen leegstand dreigde, kwam er een pachter die het ging bewonen. Later werd het gekocht met de nog resterende gronden. De laatste eigenaar-bewoner was dr. H.J. van Hengel, die 23 april 1899 overleed. In 1881 had hij het klooster al verlaten omdat het hem te eenzaam werd.

Zijn dochter en schoonzoon erfden het klooster en dr. De Haan, de schoonzoon dus, verkoopt "t klooster" zoals in bijgaande advertentie in 1908 in de krant staat vermeld, met o.a. daarin 12 veldnamen opgenomen.

*OENE, 6 Oct. Inzet van de onroerende goederen van dr. D. de Haan te Zuilen, omvattende „Het Klooster”, enz., in 32 perc., ten overstaan van not. Verkouteren en ten huize van P. Riphagen.

Perc. I. „Het Klooster” met aangrenzend bouw- en weiland, groot 3.63.10 H.A. Ingezet door W. J. Nijenhuis te Epe op f 4200 en daarna gehooft met f 150; staande alzo op f 4350.

Perc. II. „De Erwtenthof”, groot 0.65.80 H.A. Ingezet door H. P. van Laar te Zuik op f 850, met f 50 verhoogd en daarna nog met f 50 door G. D. Sterken alhier; staande alzo op f 950.

Perc. III. „De Acht Akkers” (Noordzijde), groot 1.01.92 H.A. Ingezet door H. C. Heering alhier op f 525, met f 50 verhoogd en daarna nog met f 50 door H. v. Meekeren te Epe; staande alzo op f 625.

Perc. IV. „De Acht Akkers” (Zuidzijde), groot 0.89.28 H.A. Ingezet door H. C. Heering alhier op f 475 en verhoogd met f 25; staande alzo op f 500.

Perc. V. De boomgaard, groot 1.03.35 H.A. Ingezet door H. v. Koldenhoven alhier op f 1100 en verhoogd met f 100; staande alzo op f 1200.

Perc. VI. Zuidzijde van den Grooten Scheerkamp, groot 1.25.04 H.A. Ingezet door L. J. Keizer te Emst op f 950 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 1000.

Perc. VII. Weiland „De Kalverkamp”, groot 1.12.78 H.A. Ingezet door H. van Koldenhoven alhier op f 1300 en verhoogd met f 100; staande alzo op f 1400.

Perc. VIII. Bouwland „De Kalverkamp”, groot 1.45.32 H.A. Ingezet door A. van Koldenhoven alhier op f 1700 en verhoogd met f 100; staande alzo op f 1800.

Perc. IX. Noordzijde van den Grooten Scheerkamp, groot 1.79.21 H.A. Ingezet door R. Riphagen Hzn. alhier op f 850 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 900.

Perc. X. De Kleine Scheerkamp, groot 1.60.70 H.A. Ingezet door H. C. Heering alhier op f 1000 en verhoogd met f 100; staande alzo op f 1100.

Perc. XI. Zuidzijde „Dompseleerskamp”, groot 0.34.72 H.A. Ingezet door G. A. Berkhoff alhier op f 500 en verhoogd met f 50, daarna nog met f 50 door G. D. Sterken alhier; staande alzo op f 600.

Perc. XII. Noordzijde „Dompseleerskamp”, groot 0.32.88 H.A. Ingezet door H. P. van Laar te Zuik op f 525 en verhoogd met f 25; daarna door G. A. Berkhoff alhier met nog f 25; staande alzo op f 575.

Perc. XIII. „De Poesweide”, groot 1.42.40 H.A. Ingezet door B. Vijge alhier op f 1800 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 1850.

Perc. XIV. Bouwplaats „De Heetkamp”, groot 1.99.88 H.A. Ingezet door Johs. Kwakkel te Epe op f 1800 en verhoogd met f 50; daarna nog met f 150 door H. Kooiman alhier; staande alzo op f 2000.

Perc. XV. Bouwland ten W. van perc. XIV, groot 2.15.39 H.A. Ingezet door H. P. van Laar te Zuik op f 1300 en verhoogd met f 50; daarna nog met f 150 door H. Kooiman alhier; staande alzo op f 1500.

Perc. XVI. Heide, groot 1.88.82 H.A. Ingezet door W. Kiezebrink alhier op f 600 en verhoogd met f 50; daarna nog met f 25 door G. Scholten alhier; staande alzo op f 675.

Perc. XVII. Heide, groot 2.25.23 H.A. Ingezet door G. Scholten alhier op f 650 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 700.

Perc. XVIII. „De Wolfkamp”, groot 3.25.40 H.A. Ingezet door T. Tiemens te Zuik op f 2100 en verhoogd met f 100; daarna nog met f 150 door T. Noteboom Jr. alhier; staande alzo op f 2350.

Perc. XIX. „De Bultjesweide”, groot 1.74.20 H.A. Ingezet door T. Tiemens te Zuik op f 1500 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 1550.

Perc. XX. „De Lage Weide”, groot 2.12.50 H.A. Ingezet door Johs. Kwakkel te Epe op f 500 en verhoogd met f 25; daarna door A. J. de Wilde te Eperbroek met f 75; staande alzo op f 600.

Perc. XXI. Bouwland bij de wed. T. Kamp-huis, groot 1.18.00 H.A. Ingezet door W. Kiezebrink alhier op f 1250 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 1300.

Perc. XXII. Zuidzijde van den „Zielenk”, groot 0.51.50 H.A. Ingezet door H. P. van Laar te Zuik op f 600 en verhoogd met f 25; daarna door Jhr. G. W. v. d. Does te Epe met f 100; staande alzo op f 725.

Perc. XXIII. Noordzijde van den „Zielenk”, groot 0.51.50 H.A. Ingezet door Jhr. G. W. v. d. Does te Epe op f 650 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 700.

Perc. XXIV. Westzijde van 't weiland „Het Slaagje”, groot 0.88.00 H.A. Ingezet door M. J. Palm te Vaassen op f 750 en verhoogd met f 50; daarna nog door W. Riphagen Hzn. alhier met f 50; staande alzo op f 850.

Perc. XXV. Oostzijde van 't weiland „Het Slaagje”, groot 1.04.60 H.A. Ingezet door W. Riphagen Hzn. alhier op f 1050 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 1100.

Perc. XXVI. Westzijde van 't weiland „Het Eperland”, groot 1.07.40 H.A. Ingezet door H. Kieskamp alhier op f 1000 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 1050.

Perc. XXVII. Oostzijde van 't weiland „Het Eperland”, groot 1.08.40 H.A. Ingezet door Johs. Kwakkel te Epe op f 950 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 1000.

Perc. XXVIII. Westzijde van 't weiland „De Kraaienkamp”, groot 2.35.90 H.A. Ingezet door M. J. Palm te Vaassen op f 1800 en verhoogd met f 100; staande alzo op f 1900.

Perc. XXIX. Oostzijde van 't weiland „De Kraaienkamp”, groot 2.27.00 H.A. Ingezet door H. C. Heering alhier op f 2100 en verhoogd met f 250; staande alzo op f 2350.

Perc. XXX. Westzijde van 't weiland „t Hoeksche Kampje”, groot 1.69.00 H.A. Ingezet door J. W. Dijkhuizen alhier op f 1600 en verhoogd met f 100; staande alzo op f 1700.

Perc. XXXI. Oostzijde van 't weiland „t Hoeksche Kampje”, groot 1.21.40 H.A. Ingezet door J. B. van Niersen te Epe op f 1250 en verhoogd met f 50; staande alzo op f 1300.

Perc. XXXII. Weiland „De Zandjes”, groot 1.64.00 H.A. Ingezet door H. C. Heering alhier op f 1450 en verhoogd met f 50; daarna door G. Riphagen Hzn. met f 75; staande alzo op f 1575.

Notaris **VERKOUTEREN** zal op **Dinsdagen 6 en 20 October a.k.** telkens 's middags 2 uur, ter herberge van P. Riphagen te Oene bij inzet en ter herberge van L. J. Alberts aldaar, bij **toeslag veilen:**

Voor Dr. DE HAAN:

1. **De bouwplaats „Het Klooster”** te Oene, bestaande uit **bouwmanswoning** met annex **heerenhuis, schuur** en omgelegen **bouw- en weiland met hakhout**, te zamen groot 11—40—48, in 8 perc., kolommen en massa.

Het gebouw is een gedeeltelijk overblijfsel van het klooster „Nazareth”, waarvan de beschrijving te vinden is in den Gelderschen Volks-almanak, jaargang 1891—1896.

2. **Een bouwplaatsje „De Heetkamp”** in den Boschhoek te Oene, bestaande in **huis met omgelegen bouw-, weil- en heidegronden**, te zamen groot 8—29—32, in 4 perc., kolommen en massa.

3. **Bouw- en weiland met hakhout „De Wolfkamp”** in het Eperbroek onder Epe, groot 8—30—10, in 4 perc., kolommen en massa.

4. **Bouwland „De Kalverkamp”** te Oene, groot 1—45—32.

5. **Bouwland „De Kleine Scheerkamp”** aldaar, groot 1—60—70.

6. **Bouwland „De Dompseleerskamp”** aldaar, groot 0—67—60, in 2 perc. en in massa.

7. **Weiland „De Poesweide”** aldaar, groot 1—42—40.

8. **Bouwland „De Zielenk”** a/d. Grootte Wetering te Oene, groot 1—03—00, in 2 perc. en in massa.

9. **Weiland „Het Slaagje”** in het Oener-voorbroek, groot 1—92—60, in 2 perc. en in massa.

10. **Weiland „Het Eperland”** aldaar, groot 2—15—80, in 2 perc. en in massa.

11. **Dito „De Kraaienkamp”** aldaar, groot 4—62—90, in 2 perc. en in massa.

12. **Dito „Het Hoeksche Kampje”** in het Oenerachterbroek, groot 2—90—40, in 2 perc. en in massa.

13. **Dito „De Zandjes”** aldaar, groot 1—64—00.

Perceelboekjes tegen betaling van f 0.10 verkrijgbaar ten kantore van genoemden Notaris. (7434)

Maar als 6 oktober de zgn. inzet is geweest, blijkt dat er op 32 percelen kon worden ingeschreven en zijn er 7 veldnamen méér dan in de eerste advertentie vermeld. Uit deze advertentie blijkt meteen de verdeling van de grotere percelen in vele kleinere, wat het behoud van de veldnamen niet ten goede komt.

Bij controle in het kadaster blijkt tevens, dat alléén "het kloostergoed" in $\pm$ 50 jaar vele splitsingen, samenvoegingen, verkopen en weer verdelingen en andere samenvoegingen heeft ondergaan en niet te vergeten vernummeringen in het kadaster.

In de advertentie wordt als bijzonderheid verwezen naar de beschrijving.

Deze beschrijving is van Mr. Peter A.N.S. van Meurs, een zoon van één van de aangetrouwde familieleden van de Dibbets, die in $\pm$ 1750 bewoners van "het klooster" waren.

(Wordt vervolgd.)

F. Zandstra.

Heeft Epe de tram gemist? (4)

Begin september 1907 worden de plannen met de begroting aan de gemeentebesturen toegezonden.

De f 4.000,-- zijn dus bij elkaar gebracht en men heeft de gehele zomer van dat jaar aan metingen en tekenen en begroten kunnen besteden.

De kosten voor de gehele lijn, inclusief 't rollend materieel worden geraamd op f 567.000,--. De verdere kosten komen nu iets gunstiger te liggen. 't Is de bedoeling 1/3 van deze kosten als aandelen kapitaal te plaatsen bij partikulieren t.w. f 189.000,--; 1/3 bij de provincie en gemeente als renteloze voorschotten en 1/3 op dezelfde wijze bij 't Rijk.

Als de provincie en de gemeenten voorgaan met financiën zal het Rijk zeer zeker de bijdrage leveren, is de mening van de heren Lefèbre en Laurillard. De eerstgenoemden, provincie en gemeenten moeten dus tezamen f 189.000,-- bijeen brengen.

De provincie Gelderland geeft als vaststaand bedrag steeds 10% van 't kapitaal, hier dus f 57.000,--, zodat de drie gemeenten Deventer, Voorst en Epe f 132.000,-- moeten bijeenbrengen. Hiervan zou Deventer f 66.000,-- en Voorst en Epe elk f 33.000,-- moeten betalen.

In de "Memorie van Toelichting" aldus de initiatiefnemers:

De verbinding Deventer-Epe via Terwolde, Nijbroek, de Geere en Oene voert door een vruchtbare en welvarende streek, waarin met grote belangstelling het tot stand komen van een snel verkeersmiddel wordt tegemoet gezien. Voor ieder, die deze streek kent, is 't onverklaarbaar dat ze tot heden (1907) van een zodanig verkeersmiddel verstoken bleef. En dat, terwijl overal in den Lande, streken van veel minder betekenis, in bloei toenemen, zodra ze van betere verbindingen kunnen profiteren. Niet alleen dat de ingewonnen inlichtingen, omtrent het te verwachten personen- en goederenvervoer de verwachtingen verre overtroffen, ook 't feit dat de neringdoenden vooral zonder enig bezwaar 't kapitaal (f 4.000.--) benodigd voor de voorlopige werkzaamheden, bijeen brachten, bewijst dat zij het belang inzien van de totstandkoming van deze verbinding.

Om het geheel nog aantrekkelijker te maken wordt een vergelijking getrokken met andere, reeds bestaande tramlijnen. Zij vervolgen:

"Wat dichtheid der bevolking betreft, kan een vergelijking getrokken worden met de onderneming "Maas en Waal", echter niet met het goederenvervoer, dat mag gerekend worden, méér te zijn, omdat "Maas en Waal" veel concurrentie heeft met groot scheepsvaarwater, daar Nijmegen, Druten en Wamel aan de Waal liggen".

De exploitatie van dergelijke ondernemingen vóór 1905 wijst de volgende cijfers aan:

	per dag km.	
	ontv.	uitg.
De Graafschap, Zutphen-Hengelo	f 3,34	f 3,--
Geldersche Stoomtram	f 8,31	f 4,33
Zutphen-Emmerik	f 4,71	f 3,62
Deventer-Borculo	f 5,85	f 3,81
Maas & Waal	f 5,26	f 3,07

Als buiten de berekening worden gelaten "De Graafschap" (de grootste) en de Geldersche Stoomtram (de kleinste) dan wordt als gemiddelde opbrengst per dag-kilometer verkregen f 5,27 en als exploitatiekosten f 3,50. Voor Deventer-Epe kan dan voor de exploitatie het volgende resultaat worden berekend:

Ontvangst per dag per kilometer f 5,27
 Ontvangst per dag over 23 kilometer f 121,21
 Ontvangst per jaar over 23 kilometer f 44.242,65

De uitgaven per dag per kilometer f 3,50
 De uitgaven per dag over 23 kilometer f 80,50
 De uitgaven per jaar over 23 kilometer f 29.382,50
 Ergo een bruto winst van f 44.241,65 - f 29.382,50 = f 14.859,15 per jaar.

Mocht dit gunstige resultaat al niet in 't eerste of tweede exploitatiejaar worden verkregen, op grond van het vorenstaande mag het in opvolgende jaren zeker verwacht worden, aangezien de ontvangsten bij de Stoomtram Zutphen-Emmerik van f 53.661,-- in 1903 tot f 69.875,-- in 1905 opliepen en bij de Geldersch-Overijsselsche Stoomtram van f 43.961,-- in 1896 tot f 63.018 in 1905.

De krant van 11 sept. 1907 schrijft verder:

"Niet tegengesproken kan worden dat een groot deel onzer gemeente door de totstandkoming van deze stoomtramverbinding zeer zal worden gebaat. Wij denken hierbij aan Oene, dat een goede verbinding met Epe zowel als met Deventer verkrijgt, met welke laatste het reeds vele handelsrelaties onderhoudt.

Te hopen is daarom dat de financiële offers die van de diverse gemeenten worden gevraagd niet boven hun krach-

ten zullen blijken te gaan".

Wat doen de drie gemeentebesturen?

Alvorens de beide gestelde vragen te beantwoorden gaan we eerst eens na wat er voor de f 4.000,--, ingebracht door belanghebbenden en bestemd om de voorbereidingskosten te bestrijden, is gedaan.

Er was al een soort inspraakprocedure geweest omtrent de te volgen route.

Oorspronkelijk was deze van Deventer naar Terwolde en Nijbroek langs de weg naar Oene en Epe. Hiertegen kwamen bezwaren, zodat de route toen zou worden: "Vanaf de schipbrug in Deventer langs de rijksstraatweg tot de Flierkamp dan noordelijk door Twello tot de Scherpenhof, vandaar westelijk naar Nijbroek, verder langs het Kerkpad naar "de Geer" en vandaar langs de Weteringsdijk via de Vroolijke Boer en Deventerweg naar Oene, langs de Eperweg over kanaal en Grift, langs de Oenerweg naar Epe tot het "Wapen van Epe".

Een overzichtskaartje in de kranten van midden september 1907, geeft dit weer (zie schets).

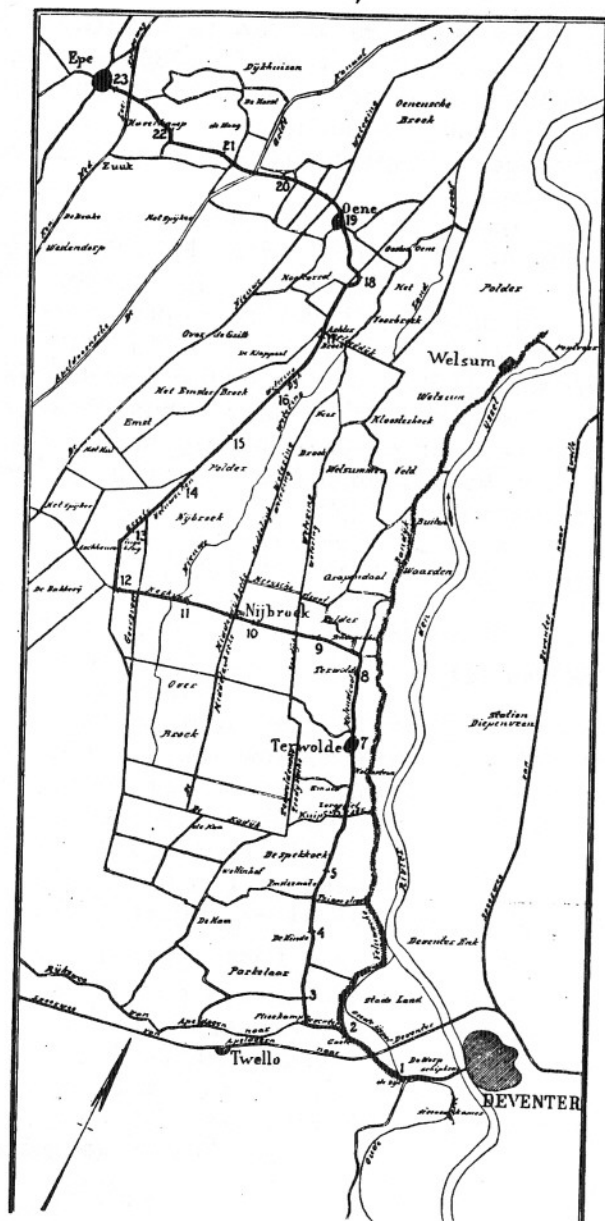
(SCHETS ZIE PAG. 32)

(Wordt vervolgd.)

F. Zandstra.

Stoomtram Deventer—Epe.

21-9-1907
Schaal 1:67000.

Van het bestuur

Op verzoek van de "Stichting Behoud" publiceren wij de volgende brief:

Aan de donateurs van de "Stichting Behoud" en leden "Ampt Epe",

Het boekwerk: "De prehistorie van Nederland", bij de opening van de expositie in het gemeentehuis aan burgemeester H.J. Beuke aangeboden, kan nu tegen sterk gereduceerde prijs verkregen worden in de "Hagedoorns Plaatse" à f 12,50 per exemplaar of wordt toegestuurd, als u f 15,-- overmaakt op gironummer 4457135, t.n.v. "Stichting Behoud" Epe.

Er is een beperkt aantal exemplaren beschikbaar, dus haast u voor afhaling of bestelling per postgiro. Het gaat over vondsten uit Celtic Fields, grafheuvels en andere opgravingen.

Bij de tekst staan veel tekeningen en foto's van voorwerpen die onze voorouders gebruikten.

De secretaris,

F. Zandstra.

BIBLIOGRAFIE VAN EPE en omgeving.

Op de jaarvergadering van "Ampt Epe" werd al aangekondigd dat de BIBLIOGRAFIE VAN EPE EN OMGEVING, 2e druk, samengesteld door P. Elizabeth Berkhout klaar is. Deze, in 1980, afgesloten, bibliografie wordt uitgegeven door de Gemeente Epe en is binnenkort verkrijgbaar.

In 1970 verscheen de eerste druk van deze bibliografie met in 1973 een supplement. Het aantal titels van boeken en tijdschriften, die door mej. Berkhout werden gevonden groeide zo, dat een geheel nieuwe druk noodzakelijk was. Het gemeentebestuur van Epe verleende hieraan haar volle medewerking, waarvoor een "dank-u-wel" op zijn plaats is.

Voor mej. Berkhout is een "dank-u-wel" niet voldoende. Zij heeft in dit werk ca. 1100 titels van boeken en tijdschriften samengebracht in 26 rubrieken. Van ieder boek of artikel wordt beknopt de voor Epe belangrijke inhoud weergegeven.

Het raadplegen van deze bibliografie wordt eenvoudig door een zeer uitgebreide "onderwerp-register".

In het volgende nummer zullen we terugkomen op dit voor historici belangrijke werk.

Nu vast hulde voor het zeer vele werk, dat mej. Berkhout verzet heeft om dit tot stand te brengen.

G.S. van Lohuizen.

VERSLAG JAARVERGADERING.

Op 17 juni werd onze jaarlijkse ledenvergadering gehouden. Helaas was de opkomst zeer gering.

Onze voorzitter kon enkele verheugende mededelingen doen: het woordenboek van het Eper dialect zal in de loop van 1982 verschijnen en de nieuwe bibliografie over Epe staat op het punt uit te komen.

Vooruitlopend op de officiële presentatie door B & W (de gemeente geeft het boekwerk uit) kon de heer Van Lohuizen het eerste exemplaar overhandigen aan de samenstelster, ons lid mej. P.E. Berkhout.

Voorzitter vertelde verder o.a., dat Heerde en Hattem samen een streekarchivaris hebben aangetrokken. Daar deze functionaris per week nog 1½ dag over heeft, zou het voor de gemeente Epe een buitenkansje betekenen hier gebruik van te maken. Een archivaris in Epe, al is het maar part-time, is immers dringend noodzakelijk.

De gemeente blijkt echter andere prioriteiten te stellen.

De secretaris kon in zijn jaarverslag melden dat het ledental ook in 1980 weer fors is gestegen. In enkele jaren tijds is het ledental zelfs verdubbeld!

Uit het jaarverslag van de penningmeester bleek, dat de financiële positie van de vereniging wat rooskleuriger is geworden. Er kan zelfs een bepaald bedrag worden

gereserveerd voor de uitgave van het woordenboek.

De kascommissie verklaarde bij monde van dhr. Fokkens de boeken gecontroleerd en in orde bevonden te hebben. De periodiek aftredende bestuursleden W. van Putten en F. Zandstra, welke laatstgenoemde door de pers tot penningmeester werd bevorderd, terwijl dat al jaren dhr. Stork is, werden beide herkozen.

Na de vergadering bleek pas goed dat de wegblijvers ongelijk hadden, want de heer F.M.N. Hatting bracht een zeer interessante lezing over de bouw van een ouderwetse boerenwagen.

Hij was zo gelukkig geweest er getuige van te kunnen zijn hoe Meester Wagenmaker J. van Peet de waarschijnlijk laatste ambachtelijk vervaardigde boerenwagen maakte op de manier zoals dat eeuwen is gebeurd.

De bij die gelegenheid gemaakte talrijke dia's illustreerden de lezing, zodat de aanwezigen een helder inzicht kregen in de vervaardiging van een dergelijk voertuig.

W. van Putten.

Van de redactie

Van de stichting tot behoud van de Veluwe sprengen en beken ontvingen wij het informatiebulletin "De Wijerd", jaargang 2, nummer 3.

Hierin staat o.a. een artikel over "Het grondwaterpeil Veluwe-Massief stijgt" en een artikel van W. Terwel over "De Cannenburgher Watermolen".

Er wordt verder in aangekondigd dat in Epe een onderhoudsproject in voorbereiding is, waarvoor zich vrijwilligers kunnen melden aan het correspondentie-adres: Sprengenkamp 4, 8171 RL Vaassen, tel.: 05788-1919.

De heer H. Bultman stuurde ons onderstaande foto, genomen ter gelegenheid van het afscheid van de heer H. Dijkstra, die van 1902 tot 1904 hoofd van de openbare school te Oene is geweest.

Op de foto (met hotel "Dorpszicht" als achtergrond) vindt u, behalve het onderwijzend personeel, ook de oudercommissie uit die tijd.

Van links naar rechts ziet u achtereenvolgens:

Mevrouw Buitenkamp-Visser.

Mejuffrouw Pleiter.

De heer G. Buitenkamp.

Mevrouw Vijge-Kamphuis.

Tijdelijk onderwijzeres aan de o.l.s. (naam niet bekend).

De heer G. Vijge.

Meester J. Brinkman.

Meester H. Dijkstra.

Mejuffrouw Marie Heering.

Mevrouw G. Dijkstra-Löns.

Mevrouw Westerink-Brummel.

De heer M. Westerink.

De heer J. Nijenhuis.

Mejuffrouw Marie Scholten.

De heer H. Bultman.

Mevrouw H.J. Bultman-Lamm.

De heer Bultman, zelf oud-leerling van de heer Dijkstra, heeft een aantal schriften uit die tijd bewaard, o.a. het schoonschrijfschrift.

Uit dit schrift ziet u, hieronder, een proeve van bekwaamheid. Gezien de tekst ervan, die ons nu wat navrant voorkomt, liet de meester de gelegenheid niet voorbijgaan, ook bij dit vak, zijn leerlingen opvoedkundige aanwijzingen te geven.

Oene 2 - Loo. 1931.

Het de lering naar de nering,
Of av nering ligt de lering.
En gg zelf er by, mja vriend.

Boekaankondiging

BRONGERS, J.A. en P.J. WOLTERING,

De prehistorie van Nederland. Economisch technologisch.

Haarlem. Fibula-Van Dishoeck. 1981. 137 blz. afbn. krtn. pltgrn. tabn. Met afzonderlijke lijst Noten en Literatuurlijst f 15,--.

Overzichtswerk van de recente ontwikkelingen in de Nederlandse prehistorische archaeologie, neerslag van een onderzoek door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Besproken wordt de periode vanaf het vroegste Neolithikum tot aan de inval van de Romeinen.

OORKONDENBOEK van Gelre en Zutphen tot 1326,

uitgegeven door E.J. Harenberg m.m.v. F. Ketner en M. Dillo.

's Gravenhage, M. Nijhoff. 1980. 43 blz. afbn. (Rijksgechiedkundige publicatiën) f 40,--.

VOORST tot VOORST, J.M.W.,

De kunstzaal in Paleis Het Loo.

(In: Antiek, Nr. 15, 1980/81. blz. 9-29 en 67-102). De kunstzaal is ontworpen door architect L.H. Eber-son (1822-1889).

VOS, J.G. en G.J.B. Stork,
Het land van de Oude IJssel en zijn waterschap.
Uitgeg. door het Waterschap van de Oude IJssel.
Terborg. 1980. 150 blz. afbn. krt. Met literatuur-
lijst f 20,75.

Historie van het landschap, industrie en scheep-
vaart, naar aanleiding van het 100-jarig bestaan
van het Waterschap.

Zie bespr. in Gelders Oudheidk. Contactbericht
Nr. 87. 1980/IV. blz. 22.

WIESSNER, J.G.,

Molens in de vreugd.

Zutphen. Walburg Pers. 1980. 64 blz. afbn. f 15,--.

Behalve beschrijvingen van drie Doetinchemse molens,
geeft dit boekje algemene historische bijzonder-
heden van typen en soorten molens in Oost-Gelder-
land.

Beknopt, verantwoord en oriënterend. Ook over de
molentaal.

Zie bespreking in: Gelders Oudheidk. Contactbericht.
Nr. 88. 1981/I. blz. 33.

P.E.B.